

El turisme a Capdepera durant la II República

Josep Terrassa Flaquer

Hotel Castellet.

LA BIBLIOTECA DEL GOLEA
Capdepera
2017

1. ELS PRIMERS REFERENTS TURÍSTICS: CAS BOMBU I L'HOTEL CASTELLET

Abans de 1931 l'activitat turística local fou atesa per dos grans establiments que per ser tan diferents un de l'altre es complementaven: eren Cas Bombu i l'hotel Castellet. Representaven dues visions del fenomen turístic, uns negocis que nasqueren en èpoques diferents i que foren el reflex del caràcter i la mentalitat dels seus propietaris.

Cas Bombu va néixer quan a Cala Rajada es donaven unes mínimes condicions per viure-hi de manera permanent. A finals de la dècada 1880-

90, en Bartomeu Garau Tudurí, nat a Capdepera l'any 1850, i la seva dona, la gabellina Margalida Tous Alzina, nada l'any 1857, baixaven a Cala Rajada els caps de setmana estiuencs per cuinar i servir cafè i suc als estiuejants, senyors benestants d'Artà i Capdepera.

Entorn a 1891 passaren a residir permanentment a Cala Rajada. Aquell estiu es beneí el primer oratori, situat al costat del corral de Cas Bombu. Més tard, l'any 1895, reedificaren el seu primer casetull per ampliar-lo, on instal·laren una taverna que era al mateix temps una botiga de queviures i un menjador per als estiuejants.¹ En aquells anys la colònia de senyors estiuejants s'anà ampliant i consolidant.

A les acaballes del segle XIX hi hagué uns anys de crisi econòmica i social; una època que a Capdepera fou més bona de passar gràcies a l'obra de pauma i

al naixement de la societat La Palmera.

L'any 1906, quan s'estén la recuperació econòmica, es construí l'hotel Castellet. El propietari, Francesc Castellet Molins, havia nat l'any 1848 a Sant Andreu del Palomar, província de Barcelona. En aquesta capital es casà amb la gabellina Francisca Terrassa Massanet, i passà a residir a Palma, on fundaren una xarxa d'adrogues amb bon èxit. A principis del segle XX edificaren una casa d'estiueig a Cala Rajada just davant la platgeta on els mariners varaven les barques. En Francesc s'enamorà d'aquesta

¹ A.M.Capdepera. Any 1895, permisos d'obra

contrada, que qualificava de «balcó de Mallorca» i preveia un brillant futur turístic. Aleshores, amb els doblers de la venda del negoci d'adrogueries, decidí establir-se a Capdepera per fomentar el turisme local i fou quan edificà el luxós hotel Castellet.²

Llavors les classes acomodades europees cercaven el plaer de conèixer nous parat-

ges, juntament amb raons de salut, intel·lectuals i de prestigi econòmic i social. Aquesta gent estava acostumada a viure dins el luxe i, per tant, els edificis que els acollissin havien d'estar acondicionats a la seva mida i costums.

Quan en Francesc Castellet encara vivia a Palma s'inaugurà el Gran Hotel. Era el 9 de febrer de 1903. L'any 1905 es creava el Foment de Turisme de Mallorca, la primera institució europea d'aquestes característiques. Tant en Francesc Castellet com els empresaris que impulsaven les activitats del Foment del Turisme eren uns idealistes; pretenien donar a conèixer l'illa tant als mateixos habitants com als que poguessin venir de fora, a més de facilitar-ne l'estada.³

Francesc Castellet demostrà que estava al dia en la qüestió turística. Bastí un edifici luxós, seguint el gust i la visió turística d'aquells primers promotors i empresaris. Trià per al seu hotel un dels millors indrets de Cala Rajada, amb les habitacions amb vistes a la mar, una entrada amb jardí i una bona oferta gastronòmica. El fet de plantar palmeres vorejant el passadís central del jardí no era un detall d'exotisme, sinó una manera d'enllaçar amb el tradicional sentit d'hospitalitat i senyoriu del qual gaudia la palmera en els palaus i cases benestants mallorquines. El jardí del casal d'estiueig de la família Castellet de Cala Rajada també tenia la seva palmera; ben igual que la residència de Capdepera del carrer Lluna.

L'hotel Castellet fou el primer que, a Mallorca, s'edificà a la vorera de mar; després vendria l'hotel Alfonso, l'any 1907, a Cala Major, i el Victoria, l'any 1910, al passeig marítim de Palma.

Els orígens i l'extracció social dels propietaris va fer que els dos projectes turístics, Cas Bombu i l'hotel Castellet, sempre es complementassin; mentre el primer es modernitzava per atendre les famílies benestants mallorquines, aventurers i bohemis, el segon cercà la clientela

² MASSANET AMENGUAL, Antoni J.

³ CIRER COSTA, Joan C. *El turisme a les Balears*. Ed. Documenta Balear, pàg. 18.

entre les famílies senyorívoles i ocioses, oferint serveis complementaris i màximes atencions.

L'any 1911 en Bartomeu Garau sol·licità permís per construir un casal de dos pisos amb quatre portals que donaven al carrer i amb una balconada

que anava de banda a banda del pis i amb quatre portals més; en el porxo hi havia finestres. Les quatre habitacions es llogaven i donaven directament al carrer i al balcó, des dels quals es contemplava la mar.

El desenvolupament del turisme estranger quedà totalment aturat a causa de la Primera Guerra Mundial (1914- 1918). En canvi el turisme nacional augmentà. Així ho esmenta un fragment d'article de la revista *Llevant*: «a principis d'agost de 1917 a Cala Rajada hi havia gent per tot; hi ha famílies de Manacor, Sineu, de Catalunya i, fins i tot, de Madrid. Llàstima que l'Ajuntament ho tenguí tan abandonat».⁴ Dia 8 de juliol s'havia inaugurat el servei públic d'electricitat que subministrava els fanals i les cases de la carretera del Far.⁵

L'any 1919 un visitant barceloní escriu que «Cas Bombu és una bona fonda, neta com una plata, on els plats de llagosta tenen fama per tota l'illa».⁶ La base de la cuina cala-rajadera era el peix, però de llagosta no en menjaven ni els mariners ni els jornalers, perquè s'exportava de Barcelona i era la base econòmica dels mariners. La llagosta estava reservada per als visitants i estiuejants. Cas Bombu no tenia competència gastronòmica; les seves especialitats eren la paella de llagosta i la llagosta a la bomba.

L'estiu de 1920 a Cala Rajada no quedaven habitacions per llogar; les fondes estaven plenes. Molts de dies el menjador de Cas Bombu atenia 40 o més persones. Els lloguers de cases i solars s'havien apujat fins arribar a preus extraordinaris.⁷

Als anys 20, amb la recuperació econòmica, aparegué un nou tipus d'estranger, que no pot ser considerat estrictament un turista, perquè realitzava estades de llarga durada. Eren jubilats, rendistes, intel·lectuals que llogaven cases de particulars. Alguns feren edificar el seu casal on residien. Un dels casals més garrits que es batí en aquells anys era «Marbella», situat

⁴ Revista *Llevant*, 1 d'agost de 1917.

⁵ Revista *Llevant*.

⁶ Notes de Pere Antoni de la Serra recollides per la revista *Llevant* (5.04.1919).

⁷ *Llevant*, agost de 1920.

a la zona de Son Moll, que pertanyia a Mr. Robert. Un americà de Filadèlfia. La seva dona i el fill hi passaven llargues temporades.⁸

A Cala Rajada l'any 1925 es construïren més d'una dotzena de cases noves. El 26 de juliol s'inaugurà el nou motor de la Central Elèctrica, el qual ja permeté il·luminar totes les cases del nucli mariner i turístic.⁹

En aquells anys Cala Rajada fou visitada per turistes anglesos, americans, francesos, alemanys, madrilenys, catalans i mallorquins.¹⁰ L'estiu de 1929 els hotels locals no podien allotjar tots els turistes estrangers o espanyols que arribaven per gaudir de l'estiueig.¹¹

2. 1930-1932. EL DESENVOLUPAMENT

D'UNA POLÍTICA TURÍSTICA MUNICIPAL

L'any 1930 Cala Rajada tenia una població estable de 200 veïns. La infraestructura hotelera era la mateixa des de principi de segle amb petites novetats. La direcció de Cas Bombu havia passat a mans del fill de Bartomeu i Margalida, en Colau. En Francesc Castellet finà el gener de 1925 i la seva dona, l'any 1930; el matrimoni Castellet no tingué fills, per la qual cosa els hereus foren les germanes de Francesc: na Joana i n'Adela. De la direcció de l'hotel se'n responsabilitzà l'home de na Joana, en Francesc Casellas.

A Capdepera hi havia la fonda La Paz, damunt el bar de Can Patilla; la duia Antoni Alzina Mercant. Tenia una clientela local i preus econòmics.¹²

Fins ben entrat el segle XX i durant més de cent anys les coves d'Artà foren el gran reclam turístic de la contrada. Els visitants de les coves no es desviaven fins a Capdepera perquè no hi havia una carretera que comunicàs els dos indrets; la visita a les coves sempre es feia des d'Artà. Als anys '20 començaren a organitzar-se excursions en autocar que, sortint de Palma a les 6 del matí, arribaven fins a les coves. També augmentà molt el nombre de visitants que hi anaven en cotxe. Per facilitar aquest trànsit turístic, el 20 de setembre de 1929 s'inaugurà la carretera que directament permetia anar d'Artà a les coves en cotxe. Per atendre els nombrosos visitants, el guia de les coves, Climent Garau Alzina, acondicionà una fonda a la seva caseta situada vora la platja de Canyamel, a l'indret dels Pins de ses Vegues de s'Heretat.¹³

⁸ KRASCHUTZKI, Heinz. *Memòries a les presons de la Guerra Civil a Mallorca*. Miquel Font Editor, pàg. 65.

⁹ *Llevant*, 8.08.1925.

¹⁰ MASSANET AMENGUAL, Antoni J. *Ibid*, pàg. 198.

¹¹ *Ibid*, pàg. 206.

¹² A.M.C. Llistat de contribució industrial. Any 1930.

¹³ *Ibidem*.

L'home clau dels anys de la República fou el comerciant, especulador i contrabandista Miquel Caldentey Ginard *Creu*. Aconseguí la batlia després de la caiguda, a finals de gener de 1930, de la dictadura de Primo de Rivera. El seu protagonisme polític tengué dues etapes: la primera, de febrer de 1930 fins a finals d'abril de 1931, quan el Go-

vernador Civil republicà acceptà la impugnació de les eleccions municipals realitzades el 12 d'abril per frau electoral. Durant dos mesos, maig i juny, una gestora governà l'Ajuntament. El 31 de maig es repetiren les eleccions municipals i les guanyà per majoria absoluta en Miquel *Creu*. Aleshores, a principis de juliol. Encapçalà de bell nou la batllia fins a l'1 de juliol de 1935, en què presentà la dimissió.

Miquel Caldentey havia nat a Capdepera l'any 1889. Heretà del seu pare un petit comerç; va créixer a l'ombra de Joan March, del qual passà a ser el seu representant a Capdepera. I als anys '30 ja era l'home més ric del poble. Intel·ligent i bon administrador, volgué controlar el comerç i la política local. S'interessava per aquelles activitats comercials de caire més especulatiu, passant –si convenia– per damunt la legalitat i les bones maneres. Fos com fos sempre havia de guanyar.

L'any 1929, juntament amb el soci Miquel Falconer, comprà una part de l'antiga possessió del Rafal Vell (Palma), anomenada Camp d'en Sallard. Aquell mateix any la urbanitzaren.¹⁴ Quan en Miquel *Creu* aconseguí la batlia, una de les seves principals activitats era la compra i l'especulació de sòl per urbanitzar. Comprava als afores de Ciutat i a la zona costanera, que era on el preu del sòl s'havia apujat més. Als anys '30 comprà dins Capdepera 12 ha. a n'Aguait, 41'30 ha. dins Son Favar i 21'63 ha. a s'Heretat.¹⁵

Durant la Dictadura (1923-1930) l'Ajuntament es dedicà a la millora de camins i a la construcció de serveis com els rentadors de Vila-Nova, l'escorxador i començà les escoles. En Miquel Caldentey reorientà la política municipal cap a la zona costanera, molt oblidada pels anteriors governs municipals.

Durant la primera etapa del seu govern hi hagué poca activitat a causa de la crisi econòmica, política i social d'aquells anys. Passat l'estiu de 1930

¹⁴ Gran Enciclopèdia de Mallorca. Rafal Vell, vol. 14. Ed. Promomallorca. Edicions S.L., Palma 1989.

¹⁵ Registre de propietats, any 1944, pàg 134, taula 11. *Població, terra i propietat*.

comença la tramitació dels primers projectes. Al setembre aprova impulsar la construcció d'una carretera o camí veïnal que des del poblet de Cala Rajada, passant pel barri d'estiuejants del Carregador, arribàs fins a la cova de s'Ermita «vulgarment coneguda com coves d'Artà» i sol·licita permís a la Diputació per acondicionar el camí vell que existeix en alguns punts.¹⁶ Un mes després aprovava el projecte i plànol del camí que uniria la nova carretera de Son Servera amb la recentment inaugurada de Ses Coves d'Artà per dins Son Talent i s'Heretat; aquesta nova via facilitaria que els visitants de les coves arribassin fins a Capdepera i Cala Rajada.

En Miquel Caldentey inicia el segon mandat, juliol de 1931, recuperant el projecte de la carretera Cala Rajada- Coves d'Artà; argumenta que l'arribada de turistes i estiuejants del país i estrangers a Cala Rajada i de visitants a les coves augmenta progressivament, per la qual cosa proposa impulsar el camí que els enllaci; a més, dit camí passa per la vorera de mar i per dins paisatges molt bonics que el fan molt plaent.¹⁷

La proposta s'aprova per unanimitat. L'oposició, republicans i socialistes, consideren que l'obra és de gran utilitat i conveniència i engrandirà Cala Rajada, però dubten que es realitzi per ara, perquè en temps de crisi s'haurà d'augmentar el pressupost municipal en recàrrecs en la contribució.¹⁸

Un mes després l'enginyer Antoni Parietti, Director de Vies i Obres de la Diputació Provincial, envia a l'Ajuntament l'estudi de la carretera. El batle manifesta que el propietari de s'Heretat, Josep Quint Zaforteza Amat, vol contribuir en el projecte. Al mateix plenari declaren veïnal el camí de Cala Rajada fins al caló de sa Pedruscada i és declarat d'utilitat pública per procedir a l'expropiació de terrenys.¹⁹

Dia 9 d'octubre el Governador Civil, Francesc Carreras, convoca a una reunió les entitats i representants de pobles turístics interessats a fomentar i activar el turisme. El batle Miquel Caldentey hi participa proposant entre altres coses: la instal·lació d'un telèfon a Cala Rajada, la construcció del port de refugi, la construcció d'una carretera per la vorera de mar entre Cala Rajada i les coves, arreglar i asfaltar la carretera de Palma.²⁰

Malgrat que la crisi econòmica i social tengui abast mundial a Cala Rajada no la noten en els mesos d'estiu. Aquell any *El Dia*, propietat de Joan March, treu propaganda de l'hotel Castellet, destacant-ne que compta amb calefacció central a totes les habitacions, a més d'una excel·lent cuina i pistes de tennis. L'any següent, 1932, la propaganda, realitzada en castellà i en anglès, ja esmenta que totes les habitacions tenen telèfon, el número 1; el preu de la pensió completa oscil·la entre 12'50 i

16 A.M.C. Acta de 16.09.1930.

17 A.M.C. Acta de 6.10.1930.

18 Antoni J. Massanet. *Vida i costums a Capdepera*. Pàg. 254

19 A.M.C. Acta de 4.07.1931.

20 A.M.C. Acta del 12.10.1931.

15 pessetes/dia i que prop de l'hotel hi ha una bonica platja d'arena on banyar-se. A l'estiu tots els dijous s'organitza una revetla amb l'Orquestrina Drach. Acabada la temporada estiuenca en Francesc Casellas sol·licita autorització a l'Ajuntament per fer una ampliació i modificació a l'hotel Caste-

llet, d'acord amb els plànols presentats i instal·lar-hi la calefacció central per a aigua calenta.²¹

Dia 3 d'abril de 1932 el president de la II República, Niceto Alcalá Zamora, acompanyat del ministre Giral de Marina i d'Indalecio Prieto, d'Obres Públiques, visitaren les coves d'Artà, on els esperava tot l'Ajuntament, encapçalat pel batle Miquel Caldentey. Unes jovenetes vestides de pageses els entregaren uns obsequis.

Des de finals del segle XIX els solars que es venien dins la possessió de Ses Rotges s'edificaven sense atendre un pla urbanístic, sinó que s'alineaven seguint la línia de costa i la consciència dels propietaris. A finals de 1932 el batle Caldentey també volgué redreçar aquesta situació contractant uns arquitectes i tècnics per a que prenguessin mides per traçar el plànol de la urbanització de Cala Rajada.²²

Aquell any dos petits propietaris presentaren la sol·licitud per urbanitzar a la zona costanera. En el mes de gener era Àngela Orpí Serra, que volia parcel·lar la zona de Son Moll.²³ Un mes més tard l'Ajuntament mana que en el trams entre el molí d'en Rotget i la platja de Son Moll es fixi l'alineació dels solars i que la via passi dels 6 als 8 metres d'amplada.²⁴ En el mes de novembre el veí d'Artà Joan Ferrer Ginard sol·licitava l'aprovació d'un plànol per urbanitzar a n'Aguait, una finca procedent de la possessió de Son Bessó. El projecte fou aprovat.²⁵

Els redols de cases d'estiuejants o de turistes, com el de na Ferradura, sa Pedruscada o es Carregador, que ja estaven consolidats, i els de nova formació, com els de Son Moll i n'Aguait, estaran comunicats per la nova carretera que l'Ajuntament està acondicionant i és on es concentra quasi tota l'activitat turística.

En el mes de juliol de 1931 es denuncia a l'Ajuntament que alguns van a cercar arena i altres materials a les platges de l'Agulla, Son Moll i es

21 A.M.C. Acta del 31.10.2010.

22 A.M.C. Acta de 28.11.1932.

23 A.M.C. Acta de 2.01.1932.

24 A.M.C. Acta de 15.02.1932.

25 A.M.C. Llibre d'actes 7.11.1932.

Carregador. Els membres del consistori consideren que a més d'espetllar les platges és una activitat ruïnosa per atreure turistes i forasters; recomanant que si necessiten arena vagin a sa Mesquida o a Canyamel.²⁶ Aleshores l'Agulla era una platja retirada del trull turístic i solitària. A finals de 1932 Teresa Valiente Ruíz, de Palma, aconsegueix permís municipal per construir una casa d'estiueig a ses Covasses de Son Jaumell.²⁷ Llavors els principals usuaris de cala Agulla eren els residents alemanys que a l'inici de 1932 començaren a formar la colònia estrangera de Cala Rajada.²⁸

3. 1933-1936. L'EXPLOSIÓ TURÍSTICA

Durant l'any 1933 l'economia local pren embranzida gràcies, fonamentalment, a la construcció i a l'activitat turística. Quasi totes les cases noves es feren a Cala Rajada o a la zona costanera de Son Moll, n'Aguait i sa Pedruscada; aquestes cases corresponen a cala-rajaders que aprofiten la bonança econòmica per fer-se una casa per a ells o per als seus fills, als estiuejants locals o forans o a immigrants estrangers. Si l'any 1932 s'edificaren 3 cases; l'any 1933 seran 20; el 1934, 11; i 15 l'any 1935. A més d'obres menors i reparacions en aquest trienni es construïren 46 cases noves, de les quals 6 corresponen a immigrants estrangers.²⁹

De cada any l'afluència turística augmentava i s'obrien noves instal·lacions per a tendre la demanda. En el mes de març de 1933 n'Enric García obria el restaurant Vista Alegre.³⁰ L'any següent Gabriel Ginard Bisquerra inaugurava una fonda; en Walter H. Hoag, un «bodegón» i dos cafès nous a càrrec de Pere Antoni Massanet i de Víctor de Galaubell, tot a Cala Rajada.³¹

L'any 1935 obria l'hotelet Mar i Pins; a final d'any el president del pòsit de pescadors sol·licitava a l'Ajuntament «la instal·lació d'enllumenat públic als voltants de dit hotel perquè és molt necessari pel trànsit de nit en direcció al port, que està en construcció».³²

En aquests anys el pressupost de l'Ajuntament era d'unes 75.000 ptes/any, de les quals el 60% es dedicava a obres públiques; majoritàriament a acondicionar carrers, camins i carreteres.

26 A.M.C. Llibre d'actes 4.07.1931.

27 A.M.C. Llibre d'actes 19.12.1932.

28 Declaracions del metge Antoni Caldentey Flaquer dins l'expedient del consell de guerra contra l'ex-batle Antoni Bonet (any 1937).

29 L'estadística està confeccionada a partir de les sol·licituds que consten en els llibres d'actes d'aquest trienni.

30 A.M.C. Llibre d'actes (març 1933).

31 A.M.C. Llista de contribució industrial (1934).

32 A.M.C. Llibre d'actes (27.12.1935).

La principal obra pública era la construcció de la carretera que havia d'unir Cala Rajada i les coves d'Artà. L'estudi i el projecte era obra de l'enginyer Antoni Parietti Coll i costejat per Josep Quint Zaforteza, propietari de les coves. Les obres començaren l'any 1932; a finals d'any es treballava en un terraplè immediat a n'Aguait.³³

En el mes de febrer de 1934 l'Ajuntament arriba a la conclusió que no es pot emprendre dita carretera perquè la Diputació està mancada de recursos econòmics. Tot i això considera que és de molta conveniència per al desenvolupament del turisme, el qual s'ha de fomentar per la seva importància en la riquesa d'aquest municipi. El batle proposa que a compte de l'Ajuntament es construeixi el tram que va de Cala Rajada al Carregador per enllaçar aquests llocs d'estiueig i turisme i empalmar amb el camí que va de Capdepera al Carregador. En aquella mateixa sessió s'informa que el camí veïnal que es construeix entre Capdepera i l'embarcador del Carregador està patrocinat per la Diputació.³⁴

A final d'any Antoni Parietti presenta a l'Ajuntament l'estudi i redacció del projecte reformat de dita carretera, que acaba al Carregador.³⁵

Aquells dies l'Ajuntament sol·licita a la Diputació que arregli i asfalti la carretera de Cala Rajada pel gran trànsit de vehicles que té, especialment a l'estiu, ja que és un centre turístic i d'estiueig de renom.³⁶

En el mes de març de 1935, Nicolau Servera Espinosa *Pilè* sol·licita la urbanització de la seva finca de sa Pedruscada i fer-hi obres.³⁷

El principal escull de la carretera del Carregador era la construcció del pont damunt la torrentera de n'Aguait. Dita obra fou subhastada al maig de 1935 i la guanyà Joan Ferrer Ginard, mestre de picapedrers d'Artà.³⁸ A finals d'any aquest pont i el de Son Moll estaven molt avançats.

L'Ajuntament, a més d'impulsar el desenvolupament urbanístic i la millora de la xarxa viària, també donà suport econòmic a les empreses que contribuïren a la divulgació dels atractius turístics de Cala Rajada. En el mes de març de 1934 un anglès anomenat Mr. Parks, director del setmanari *Spanish News*, visità durant uns dies Cala Rajada preparant un reportatge amb fotografies i informació de primera mà. L'Ajuntament li entregà una gratificació de 50 ptes.³⁹

El febrer de l'any següent l'Ajuntament subvencionava amb 100 ptes. Josep Palaudarias Rico, director del Foment del Turisme de Barcelona, per l'edició d'uns fullets de propaganda turística on s'inclou Cala Rajada.⁴⁰

33 A.M.C. Llibre d'actes (19.12.1932).

34 A.M.C. Llibre d'actes (12.02.1934).

35 A.M.C. Llibre d'actes (31.12.1934).

36 A.M.C. Llibre d'actes (10.12.1934).

37 A.M.C. Llibre d'actes (18.03.1935).

38 A.M.C. Llibre d'actes (27.05.1935).

39 A.M.C. Llibres d'actes (19.03.1934).

40 A.M.C. Llibre d'actes (25.02.1935).

L'any 1933 una empresa de capital anglès i col·laboració mallorquina decidí invertir a Canyamel en un projecte d'allotjament turístic acompanyat d'oferta immobiliària. Propostes semblants aparegueren aquells mateixos anys als municipis turístics de Santanyí (Cala d'Or), Calvià (Palma Nova), Pollença i Alcúdia.

En el mes d'agost de 1933 el mestre d'obres Antoni Salvà Torres, veí de Palma, i en nom de Joan Thomàs, representant de la societat *Hotel y Playas de Cañamiel*, sol·licitava l'aprovació d'uns plànols i construcció d'un hotel dins terrenys de s'Heretat, on es trobava la casa del guia de les coves de s'Ermita.⁴¹

La notícia d'aquest projecte turístic apareix el dia següent al diari *El Dia*; però, curiosament, l'hotel ja està en construcció. La nota diu així: «*Vora els pins de les Vegues i la platja de Canyamel s'està construint, pel conegut contractista d'obres de Palma, Antoni Salvà, un hotel i restaurant a compte de la societat Hotel y Playas de Cañamiel S.A. dins terrenys comprats a Josep Quint Zaforteza. El gerent de la societat és Kendall Park. L'hotel està mig construït i a l'hora de fer excavacions per edificar-hi un depòsit d'aigua s'han trobat cranis i ossos humans. Per la situació dels restes es creu que són de l'època prehistòrica. El batle de Capdepera ha paralitzat les obres*».⁴²

Durant deu dies l'arqueòleg d'Artà Lluís Amorós excava la zona i estudia les restes, i arriba a la conclusió que són del segle IV a.C. i de l'època romana.⁴³

Un mes després de conèixer el projecte de construcció de l'hotel surt en premsa la promoció immobiliària, amb el següent text: «*Per a una millor inversió del vostre capital compreu terrenys a Canyamel. Hotel y Playas de Cañamiel posa en venda solars de la nova urbanització a 1 km de les coves d'Artà, al costat d'una de les platges més boniques de Mallorca i magnífiques vistes de la mar. El preu va de les 5 pta el m² (20 cèntims el pam) fins a les 25 ptes. Es pot pagar a terminis de fins a 10 anys. El cost d'un xalet complet, a partir de les 10.000 ptes. Per veure el plànol de la urbanització, vistes panoràmiques i detalls dirigiu-vos a: THE SPANISH TRADING COMPANY L.T.D S.A. Passeig Sagrera, 11. Palma. Telèfon 2.442*».⁴⁴

Dos dies després en Josep Quint Zaforteza organitzava des de Palma una excursió amb periodistes per donar a conèixer la urbanització i l'hotel de Canyamel. Després de visitar el poble d'Artà anaren a Canyamel, on els esperava el batle de Capdepera, Miquel Caldentey. Acabada la visita es traslladaren a Capdepera, on tot varen ser atencions.⁴⁵

Tres dies més tard la societat Hotel y Playas de Cañamiel, S.A. treia una emissió de mil bons de construcció de 500 ptes cada un, al 6% d'interès,

41 A.M.C. Llibre d'actes (21.08.1933).

42 *El Dia*, 22.08.1933.

43 *El Dia*, 2.09.1933.

44 *El Dia*, 26.09.1933.

45 *El Dia*, 28.09.1933.

lliures d'imposts presents. Tenen una durada de 20 anys. Amortitzables per sorteig o compra. Cada bo subscrit es primarà amb terrenys; a títol completament gratuït s'entregarà un cupó representatiu de la Propietat de 25m² de solar edificable a les zones 1a i 2a de la urbanització de Canyamel. Aquests terrenys estan situats a uns 500 m de la platja, amb magnífiques vistes a la mar i al costat de la carretera provincial que va a les coves d'Artà i a 500 m d'aquestes. El termini de subscripció és de 10 mesos, fins a l'agost de 1934.⁴⁶

Aleshores l'empresa ja estava descapitalitzada. Quan es desfà, en Josep Quint Zaforteza recuperà la propietat i acabà la construcció de l'hotel als anys 1949-50.⁴⁷

El febrer de 1934 s'abandonava el projecte de carretera entre Cala Rajada i les Coves. Aquell any, a partir de l'octubre, la inestabilitat política espanyola provocà una reducció de les arribades de turistes. El govern militar de les Illes dificultava amb traves burocràtiques la vinguda d'estrangers. La venda de solars a Canyamel, com a altres indrets de la costa abans esmentats, no tingué l'èxit que esperaven els promotors.⁴⁸

L'any 1934 hi havia set companyies de navegació estrangeres que tocaven regularment al port de Palma: tres d'angleses, una de francesa, una d'americana, una d'alemanya que feia escala cada quinze dies i una d'italiana que venia una vegada cada mes.⁴⁹ Aquest trànsit va permetre que a Mallorca es formàs una colònia alemanya i una d'italiana, amb residents adherits a la ideologista nazi i feixista.

Després de les eleccions de febrer de 1936 les tensions i la inestabilitat política augmentà i això repercutí en les relacions entre els residents estrangers i aquells turistes d'ideologia nazi o feixista. En el mes de març la Gestora del Front Popular de Capdepera que governava a l'Ajuntament *«sol·licitava la modificació de les disposicions vigents que posa en traves i dificultats els turistes a l'hora de visar els passaports, d'edificar dins la seva propietat o d'adquirir finques; també molesta que aquells que són immigrants polítics se sentin espiats per compatriotes de diferent ideologia. La indústria turística, donada la seva importància i rendiment, convé estimular-la i donar-li facilitats»*.⁵⁰

D'aquesta tensió en parla Heinz Kraschutzki a les seves memòries. L'any 1936 la finca Marbella es va llogar a un italià que es feia dir «comte de Golfarelli»; el preu era de 250 ptes/mes, però únicament en va pagar la primera mensualitat. Ell i la dona eren morfinòmans. Jo no tenia cap dubte que el comte i el seu amic Vilar pertanyien al grup dels «conspiradors».⁵¹

⁴⁶ *El Dia*, 1.10.1933.

⁴⁷ Entrevista a Climent Garau, guia de les coves, a la revista Cap Vermell.

⁴⁸ CIRER, Joan Carles. *El turisme a les Illes Balears*, pàg. 31-32. Ed. Documenta Balear

⁴⁹ CIRER COSTA, Joan Carles. *Ibid*, pàg. 26. Ed. Documenta Balear.

⁵⁰ A.M.C. Llibre d'actes (27.03.1936).

⁵¹ KRASCHUTZKI, Heinz. *Memòries a les presons de la Guerra Civil a Mallorca*. Miquel Font Editor, pàg. 65 i 74.

Dia 2 d'abril la Gestora envià una carta al Governador Civil, Isidre Liarte, demanant que vigilàs determinats súbdits estrangers per impedir que investigassin o espiassin els seus compatriotes, adversaris polítics. Dos dies més tard rebien la resposta: «L'espionatge no pot evitar-se, excepte que vagi acompanyat de coaccions o fets que obstaculitzin la lliure estada dels estrangers»⁵²

La revolta dels militars, el 18 de juliol de 1936, i la posterior Guerra Civil acabaren amb el turisme i les expectatives de benestar i creixement econòmic.

Per cloure aquest treball recuper unes paraules de Heinz Kraschutzki referides a Cala Rajada: «*Llavors la natura era particularment esplèndida. No hi havia cap gran hotel. La platja estava plena de petxines i el bosc encara era verge. Aquesta relació amb la natura i amb la població nadiua mallorquina va ser el més polit que Mallorca ens va oferir*».⁵³

BIBLIOGRAFIA

- CARO MESQUIDA, M. del Mar. «El turisme a les Illes Balears (1905-1936)». Vol. 1 de *Turisme i societat a les Illes Balears*. Ed. Grup Serra-Govern Balear, 2002.
- CIRER COSTA, Joan Carles. *El turisme a Balears (1900-1950)*. Ed. Documenta Balear, 2006.
- KRASCHUTZKI, Heinz. *Memòries a les presons de la Guerra Civil a Mallorca*. Miquel Font Editor. Palma, 2004.
- MASSANET AMENGUAL, Antoni Josep. *Vida i costums a Capdepera (1812-1931)*. Ed. Documenta Balear, 2009.
- Revista *Llevant* (1916-1929). Publicació d'Artà.
- Diari *El Dia*, anys 1930-1936.
- Arxiu del Jutjat de Capdepera.
- Arxiu Municipal de Capdepera.
- Llibres d'actes 1930-1936.
- Llistats de contribució industrial de 1930-1934-1936.
- Correspondència: any 1936.

⁵² A.M.C. Correspondència any 1936, carta de 4.04.1936.

⁵³ KRASCHUTZKI, Heinz. *Memòries a les presons de la Guerra Civil a Mallorca*. Miquel Font Editor, pàg. 37 i 41.

Cas Bombu.

CAP VERMELL

Ponència presentada a les IV Jornades d'estudis locals de Capdepera
«Turisme abans del turisme»
(novembre 2010).
Publicada a *Cap Vermell*, 26 desembre 2010.